

УДК 330.3

Скорик М.О.*кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри економічної теорії
Університету державної фіскальної служби України***ЕВОЛЮЦІЯ ТА СУТНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ**

Стаття присвячена теоретичному аналізу фактів, що накопичені з давніх часів до періоду розквіту інтернет-технологій, стосовно теоретичних відмінностей у трактуванні сутності державного регулювання аграрного сектору економіки.

Ключові слова: аграрний сектор, державне регулювання, сільське господарство, механізм, підтримка.

Скорык М.О. ЭВОЛЮЦИЯ И СУЩНОСТЬ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЭКОНОМИКИ

Статья посвящена теоретическому анализу фактов, накопленных с древнейших времен до периода расцвета интернет-технологий, в отношении теоретических различий в трактовке сущности государственного регулирования аграрного сектора экономики.

Ключевые слова: аграрный сектор, государственное регулирование, сельское хозяйство, механизм, поддержка.

**Skoryk M.O. EVOLUTION AND THE ESSENCE OF THE GOVERNMENT REGULATION OF THE AGRICULTURAL ECONOMY
SECTOR**

The article is devoted to the theoretical analysis of the facts accumulated from ancient times to the heyday of Internet technologies, in relation to theoretical differences in the interpretation of the essence of state regulation of the agrarian sector of the economy.

Keywords: agrarian sector, state regulation, agriculture, mechanism, support.

Постановка проблеми. В умовах політичної нестабільності та воєнних дій на сході України, уряду складно проводити реформи в аграрному секторі економіки. На жаль, за таких умов не вдається уникнути помилок та прорахунків. Особливої актуальності набувають питання вдосконалення державного регулювання аграрного сектору економіки в якому будуть враховані специфіка та сучасний стан галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання державного регулювання аграрного сектору було і залишається актуальним на всіх етапах еволюції економічної науки, від класиків до сучасних науковців. В цьому напрямі працюють такі вчені, як: І.В. Абрамова, яка пропонує сприяти розвитку сільськогосподарської кооперації через механізм державної підтримки [1, с. 3]; О.В. Алейнікова розглядає дане питання як комплекс заходів держави [2, с. 34]; О.А. Бірюков пропонує створити модель державного регулювання в перехідний період на базі нових функцій в координації взаємодії економічних систем, що забезпечують досягнення макроекономічної рівноваги на національному ринку [3, с. 4]; А.А. Верзун у своєму дослідженні пропагував регулювання ефективності сільськогосподарського виробництва здійснювати через зміни в системі оподаткування сільськогосподарських товаровиробників [4, с. 3]; А.Д. Діброва пропонує діяти через програми прямих виплат для підтримки виробників продукції рослинництва [5, с. 77]; Л.М. Васільєва в свою чергу, показує через свої дослідження, що державне регулювання аграрного сектору можливе лише через комплекс заходів економічного впливу [6, с. 55].

Постановка завдання. Україна перебуває на тому етапі розвитку і в тому стані, коли важливо кардинально змінювати пріоритети в державній політиці, зважаючи на обраний євро інтеграційний вектор руху. Оскільки Україна є аграрною державою, особливого значення набувають новачки саме в державній політиці, пов'язаній з регулюванням аграрного сектору економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. З моменту становлення державного устрою паралельно простежувалися окремі елементи державного регулю-

вання певних господарських процесів, що відбувалися у давні часи з метою підтримання прийнятого рівня життя населення, створення умов для виробників задля розширення їх діяльності, а через стягнення данини та мита здійснювалося наповнення казни держави та т. ін. Якщо розглядати початок регуляторних процесів аграрного сектору з боку держави в ретроспективі, завдяки Біблії можна спостерігати забезпечення державою продовольчих запасів через неврожай (XVI до н. е.). Ця ідея дійшла до наших часів у вигляді Державного агентства резерву України.

Втручання держави у вирішення питань продовольчого забезпечення датуються ще серединою V ст. до н. е.: Афіни з метою забезпечення населення хлібом вимушені були застосувати державне втручання для його імпортування ззовні [7, с. 21; 2, с. 48]. В Римській імперії держава зобов'язувала заможних громадян частину своїх майнових заощаджень вкладати в сільське господарство і обмежувала владу над рабами [8, с. 54-56]. На Сході при феодалізмі феодалі стягували рентні платежі з селян (меліоративні землі належали державі) [8, с. 62-63].

Відстоював погляди державного регулювання аграрного сектору економіки ще Фома Аквінський (1224-1274), який стверджував, що держава повинна сприяти розвитку землеробства внутрішнього виробництва, допомагати бідним з державної скарбниці [9, с. 11].

У Київській Русі теж відбувалося регулювання розвитку аграрного сектору за допомогою держави: визначалися правила торгівлі сільськогосподарською продукцією, вводилося мито, здійснювався перерозподіл землеволодінь, оподатковувалось: плуг, рало, двір, дворище. Досить широко застосовував заходи державного регулювання аграрного сектору економіки Б. Хмельницький: сприяв своїми указами до вивозу товарів і поряд з цим обмежував експорт коштовностей, запроваджував захисні мита і надавав пільги місцевим підприємцям і купцям. Це стало рушійною силою економічних процесів в країні, що відбулося на розвитку товарно-грошових відносин, первісною нагромадженню капіталу і розширенню зовнішньоекономічних зв'язків [10, с. 15, 22-24].

Поступово в системі державного регулювання аграрного сектору економіки з'являлася різновидність більш витончених механізмів і інструментів державного регулювання галузі, що досліджується. Узагальнення еволюції теорій державного регулювання аграрного сектору економіки наведено в таблиці 1.

В 90-х роках минулого століття з появою інтернет-економіки змінилися підходи до застосування державних регуляторів економічних процесів як в галузях так і в країнах в цілому, і все більше приділялася увага застосуванню фінансових інструментів. В таблиці 2 автором упорядковано розвиток і використання нових знань з вище означених питань в період «нової економіки» (інформаційно-технологічної революції) [17]. Останній характеризується створенням підґрунтя для досконалої конкуренції на світових ринках через інформаційні можливості, наявність широкої кількості учасників ринку, зняття бар'єрів для їх участі у зовнішньоекономічних відносинах, отримання шансу до мінімізації операційних витрат.

Теоретичний аналіз фактів, що накопичені з давніх часів стосовно прикладів державного регулювання економіки дають можливість розуміння особливостей регулювання діяльності галузей, в тому числі і аграрного сектору. Зміна форм державного устрою, господарювання, інституцій, глобалізація системи світогосподарських зв'язків обумовили надзвичайну актуальність вище розглянутих теорій. Складність і багатогранність цього процесу, динамічність і модифікація багатьох сторін сільськогосподарських товаровиробників обумовили різні підходи до аналізу суті та еволюції державного регулювання аграрного сектору економіки.

Динамічність економічних процесів потребує безперервності процесу державного регулювання аграрного сектору економіки задля виконання стратегічних завдань щодо забезпечення національної продовольчої безпеки. Однак, структурних зрушень у діяльності суб'єктів сільського господарства за часи незалежності України нажалі не вдалось досягти. Це обумовлене тим, що процес становлення галузі відбувається в складних політико-економічних умовах. В умовах нестабільності одним із базових інструментів активізації діяльності сільського господарства є забезпечення ефективного державного регулювання аграрного сектору економіки, що вимагає систематизації елементів державного регулювання.

Останні 26 років постійно спостерігається трансформація української економіки в широкому сенсі: змінюється виробництво, відносини у економічній сфері між господарюючими суб'єктами, державою та інвесторами, модифікуються соціальні процеси. Така ситуація потребує постійного корегування нині відомих механізмів державного регулювання і створення нових прийомів і технологій регуляції розвитку суспільства.

Узагальнюючи вищезазначене, можна зробити висновок, що державне регулювання аграрного сектору економіки повинно бути спрямоване на досягнення цілей державної аграрної політики.

Державне регулювання аграрного сектору економіки України не може здійснюватись без системи, що визначає порядок дій регулювання. Автор з'ясував, що регулювання – це процес, а система державного регулювання – це матриця заходів, за допомогою яких здійснюється процес.

Перш чим перейти до обґрунтування системи державного регулювання економіки аграрного сектору України є потреба в дослідженні дефініцій дер-

жавного регулювання аграрного сектору економіки, що висвітлювалися у працях сучасних вчених, так С.І. Урба, зазначає, що державне регулювання аграрного сектору економіки – це сукупність економічних, організаційно-правових і соціальних заходів економічної політики держави, спрямованих для створення ефективного та стабільно-зростаючого розвитку мультифункціонального сільського господарства з метою забезпечення продовольчої безпеки країни та зміцнення його конкурентних позицій на світовому аграрному ринку [23, с. 15].

Л.М. Васильєва у своїй монографії «Державне регулювання аграрного сектору України в умовах системної модернізації концептуальні теоретичні положення та напрями подальшого розвитку» зазначає, що державне регулювання аграрного сектору економіки здійснюється у вигляді комплексу заходів в аграрному секторі у вигляді економічного впливу держави на процеси виробництва, переробки, реалізації сільськогосподарської продукції, сировини і продовольства з метою збереження продовольчої безпеки країни та її регіонів, стабілізації агропромислового виробництва та подолання галузевих диспропорцій [6, с. 55].

Державне регулювання аграрного сектору економіки, за О.В. Алейніковою, є комплексом заходів держави, спрямованих на керування поведінкою аграрного товаровиробника в напрямі, необхідному для досягнення поставлених органами державної влади цілей [2, с. 34].

У процесі вище розглянутої дискусії і зважуючи на виклики сьогодення стала очевидною потреба у включенні до базових компонентів державного регулювання економіки впливу глобального економічного середовища, що дозволить по новому оцінити традиційну роль, наприклад податків і податкової політики при розбудові моделі державного регулювання будь-якої галузі, в тому числі і аграрної [24, с. 25].

Загально відома істина про те, що позитивний результат від державного регулювання економіки будь-якої галузі, у тому числі і аграрної, зазвичай можна очікувати коли відбувається гармонізація стосунків між державою, представниками бізнесу і інвесторами. Вирішуючи питання державного регулювання економіки за «принципом сполучення інтересів» потрібно враховувати також інтереси громадян, територіальних громад (особливо в сільській місцевості) і суспільства в цілому [25, с. 16-19].

Ще на початку утворення державного устрою (в стародавності та середніх віках), незважаючи на форми державно-територіального устрою (унітарна, федеративна чи конфедерація) та на рівень економічного розвитку в державі, остання завжди виконувала роль регулятора стосовно стимулювання розвитку економічних процесів чи обмеження певних дій бізнес-структур з визначеною вигодою для вітчизняних товаровиробників чи інвесторів, як зовнішніх так і внутрішніх тощо.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, державне регулювання аграрного сектору економіки це – розробка стандартів якості сільськогосподарської продукції, агроекології, забезпечення ефективною правовою, фіскальною, інвестиційною, грошово-кредитною, ціновою, зовнішньоекономічною політики, створення соціальних гарантій і стандартів життя селян, належної транспортної і соціальної інфраструктури в сільських адміністративних територіях, оцінка загроз для прибуткового розвитку аграрного сектору економіки у зв'язку з глобалізацією системи світогосподарських зв'язків та визначення моменту,

Таблиця 1

Узагальнення еволюції теорій державного регулювання аграрного сектору економіки до періоду розквіту інтернет-технологій

Види теорій	Автор	Сутність
Ідеї соціалістів– утопістів	Вчення Платона, Т. Мор «Утопія» (1516 р.)	Виступав за відміну приватної власності, пропагував ідеї про спільність матеріальних благ і, що держава одно-осібно повинна керувати їх виробництвом та опікуватися справедливим розподілом.
	Т. Компанелла, «Місто Сонця» (1623 р.)	Наслідував ідеї Платона і Мора щодо обцинного укладу життя, рівності всіх людей стосовно володіння суспільними благами, і заперечував володіння благами на умовах приватної власності
Меркантилізм Політична економія (економічно філософією якого був меркантилізм)	А. Монкретьєн «Трактат політичної економії» (1615 р.)	Погляд на економію як на теорію суспільного господарства на протигагу філософським доктринам, що обмежували це поняття рамками вузьких господарських інтересів помещкання або сім'ї [11, с. 56-55]. Політична економія сприймалася як наука про державне господарство [12, с. 29].
Меркантилізм на теренах України	Представники уряду Б. Хмельницького (1595-1596 рр.)	Здійснювали активне втручання держави у господарське життя: сприяння експорту товарів, окрім коштовностей, запровадження захисного мита (антидемпінгового) з метою захисту інтересів вітчизняного виробника, створення пільг для місцевих підприємців і купців.
Політична економія утилітарна	Французькі економісти (XVII ст.) – перша економічна школа меркантилізму	Держава повинна створювати умови для зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання завдяки сприятливій митно-тарифній політиці.
Ідеї економістів-фізіократів	Засновник школи економістів-фізіократів (XVIII ст.) К. Франсуа (Вчення про «природний порядок»)	Стверджував, що «землеробство – основа багатства держави і громадян» і повинно бути взаємне поєднання інтересів підприємців і суспільства. Запропонував принципи економічної свободи, вільного підприємництва, ринкового ціноутворення та конкуренції.
	Послідовники цієї школи – англійські економісти. Представник А. Сміт «Дослідження про природу і причини багатства народів» (1776 р.)	На протигагу представникам меркантилізму схилявся до думки щодо обмеження державного регулювання економіки і стверджував, що «невидима рука» ринку поєднає інтереси підприємців і суспільства, та створить умови для активізації виробничих процесів і задоволення потреб соціальної сфери.
Мальтузіанство	Т. Мальтус «Дослідження про закон народонаселення» (1798 р.)	Пояснював голод на планеті тим, що виробництво продуктів харчування зростає в арифметичній прогресії, а населення – в геометричній. Вирішення даної проблеми розглядав через «усунення головної перешкоди на шляху приросту населення – обов'язку кожної людини дбати про саму себе» [13, с. 78].
Класична теорія регулювання (саморегулювання)	Дж. Стюарт Міл і Насо-старший (XIX ст.)	Їхні погляди перепліталися з поглядами А. Сміта стосовно того, що завдяки ринковому механізму можливо оптимально розподілити ресурси і встановити рівновагу між попитом і пропозицією. Не всі економісти тієї епохи поділяли такі погляди і як показав час, що вони були праві.
Теорія наукового соціалізму	К. Маркс і Ф. Енгельс «Маніфест Комуністичної партії» (1848 р.)	Сутність доктрини вчення полягає у тому, що державі відводиться головна роль у контролі над засобами виробництва і його результатами. Розвиток соціально-економічних процесів в країні здійснювався на основі централізованого плану.
Кейнсіанство (теорія попиту)	Джон М. Кейнс «Загальна теорія зайнятості, відсотка і грошей» (1936 р.)	Виступав за активну роль держави у втручанні в розвиток виробничих і соціальних процесів в країні за допомогою фінансової політики. Вважав, що вибір змінних макроекономічних величин мають підлягати свідомому контролю з боку центрального уряду в межах існуючої економічної системи [14, с. 750-754].
Послідовники кейнсіанства	Ф. Рузвельт «Новий курс» (30-70-ті рр. XX ст.)	Прийнято Закон «Про регулювання сільського господарства», який стимулював діяльність малих фермерських господарств через підвищення цін на їх продукцію при умові зменшення обсягів її виробництва [15, с. 196].
Концепція соціально ринкового господарства	В. Ойкен, В. Репке, А. Мюллер-Армак (1948-1958 рр.)	Впровадження поглядів цих економістів в німецьку економіку здійснив канцлер ФРН Л. Ерхард. При цьому він спирався на такі домінанти: створення умов розвитку приватного бізнесу через ефективне формування інституційної і монетарної політики, здорової конкуренції і ідеології примноження на протигагу ідеології розподілу.
Відродження неокласичної теорії саморегулювання економіки. Монетаристські погляди	М. Фрідмен та Ф. Хайєк (теорія виникла у 50-ті рр. XX ст.). Впровадження в практичне буття відбулося в середині 70-х і тривало до кінця 80-х рр. XX ст.	М. Фрідмен пропагував доктрину вільної конкуренції в усіх галузях економіки і стверджував, що регуляторні дії держави повинні полягати лише у дотриманні щорічних темпів зростання грошової маси у розмірі від 3 до 5%. Ф. Хайєк вважав, що в певних ситуаціях є потреба у незначному втручанні в перебудову економіки в країні. При цьому заперечував пропозиції В. Леонтьєва з використання методу міжгалузевого балансу, вважаючи що за допомогою планування не можна визначити потребу в коштах на перспективу і зміни відносних цін на взаємозамінні види сировини тощо [16, с. 74-84].

Таблиця 2

Узагальнення теоретичних підходів до проблем державного регулювання аграрного сектору економіки з поширенням інформаційних технологій

Види теорій	Автор	Сутність
Неокласичний синтез	Поєднання неокейнсіанства і неолібералізму	Сутність якого полягала в тому, що ринковий механізм регулювання економіки повинен доповнюватися державним втручанням і впливом на неї інституту соціального партнерства.
Новий неокласичний синтез	П. Самуельсон	Відстоював ідеї планування виробництва, впровадження державних цільових програм з метою подолання міжгалузевих диспропорцій. Удосконалив модель М. Кейнса, де запропонував, що обсяги національного доходу повинні складати не тільки обсяги споживання і інвестиції, але і підвищення потреб у державних інвестиціях в наслідок науково-технічного прогресу [18, с. 86-87, 90-91]
Неоінституціоналізм (соціально-інституціональний напрям неокласичної теорії)	Р. Коуз, А. Алчян, О. Уільямсон, Д. Норт та ін.	Обґрунтовує, що формування економічних відносин залежить від людського менталітету: національних традицій, норм поведінки у суспільстві та економічній діяльності [19, с. 15-21]. Соціальні інститути мають значення для прийомів державного регулювання економіки [20, с. 12].
	Дж. Б'юкен «Межі свободи» (1975 р.)	Розмежовує дві функції держави: «держава, що захищає» і «держава, що виробляє». При першій функції кожен суб'єкт (група) самостійно забезпечує громадську і господарську діяльність через дотримання ними конституційного договору завдяки чому здійснюється організація взаємодії економічних суб'єктів [21, с. 20-21]. Друга функція держави полягає у наданні суспільних благ громадянам.
	Теорія суспільного вибору – один з напрямів школи неоінституціоналізму. Представники: Дж. Б'юкен, Г. Таллок, М. Олдсон, Д. Мюллер та ін.	Використовуючи принципи класичного лібералізму і методи маржинального аналізу вчені поставили під сумнів ефективність державного регулювання економіки (зважаючи на злиття політики і бізнесу) і пропагували необхідність аналізу самого процесу прийняття управлінських рішень, абстрагуючись від грошово-кредитних, фінансових інструментів [21, с. 13-14].
Внутрішньо державне регулювання економіки країни в системі міжнародної координації глобальної економіки**	Дж. Сорос	Пропонує внутрішньодержавне регулювання економіки здійснювати в системі міжнародної координації глобальної економіки, приділяючи широку увагу стабілізації фінансових ринків [7, с. 16-17].
Соціально-орієнтована ринкова економіка	Викладено у Конституції України (90-х рр. XX ст. і по тепер. час) (простежуються погляди ліберальних економістів В. Ойкена, В. Репке, А. Мюллер-Армака)	Сутність моделі полягає у створення соціально-економічної стабільності в країні через гармонізації прийомів і методів державного регулювання і ринкових механізмів активізації розвитку суспільства

**Авторський термін

коли потрібно створювати нові умови конкурентоспроможні аграрного бізнесу [24, с. 24].

В умовах економічної нестабільності України, яка є результатом політичної кризи та воєнних дій, та зважаючи на те, що Україна є аграрною країною, аграрний сектор економіки потребує інноваційної моделі державного регулювання. Теоретико-організаційною основою формування такої моделі повинні стати якісно нові методичні підходи до регулювання аграрного сектору економіки. Зокрема, регулювання аграрного сектору економіки України має здійснюватися через інноваційний механізм, який приводиться в дію державною програмою регулювання в умовах політичної кризи та воєнних дій та забезпечує продовольчу безпеку держави. Програма дій держави має мати чітко окреслену мету, базуватися на принципах, реалізуватися через функції та методи. Основу інноваційного механізму регулювання аграрного сектору економіки мають складати якісно нові інструменти державного регулювання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Абрамова І. В. Організаційно-економічний механізм державної підтримки сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економічних наук : спец. 08.07.02 «Економіка сільського господарства і АПК» / І. В. Абрамова. – Житомир, 2006. – 20 с.
- Алейнікова О.В. Державне регулювання аграрного сектору економіки в контексті продовольчого забезпечення населення України: теорія, методологія, сучасні механізми: [монографія] / Олена Володимирівна Алейнікова. - : Видавець Т. В. Ємельянова, 2012. – 485 с.
- Бірюков О. А. Роль держави в трансформації економічних відносин в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економічних наук : спец. 08.01.01 «Економічна теорія» / О. А Бірюков. – К.: 2001. – 18 с.
- Верзун А. А. Ефективність сільськогосподарського виробництва та її залежність від фіскальної політики держави : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економічних наук : спец. 08.07.02 «Економіка сільського господарства і АПК» / А. А.Верзун – Житомир, 2005. – 20 с.
- Діброва А. Д. Сучасне трактування сутності державного регулювання аграрного сектору економіки / А. Д. Діброва // Економічна теорія. – 2007. № 1. – С. 76–84.
- Васильєва Л.М. Державне регулювання аграрного сектору України в умовах системної модернізації концептуальні теоретичні положення та напрями подальшого розвитку: [монографія] / Л.М. Васильєва. – Донецьк : Юго-Восток, 2011. – 392 с.
- Могильний О. М. Регулювання аграрної сфери / О. М. Могильний. – Ужгород: ІВА, 2005. – 400 с.
- Экономическая история капиталистических стран : Учебное пособие / Под ред. В. Т. Чунтулова. М.: Издательство Московского универ-та, 1986. – 229 с.
- Прокопенко Н. С. Податкові механізми регулювання аграрного сектору : монографія / Н. С. Прокопенко. – К.: ІПК ДСЗУ, 2011. – 548 с.
- Історія економічної думки. Навч. Посібник / Р. Х. Васильєва, Л. П. Горкіна, Н. А. Петровська та ін.. – К.: Либідь, 1993. – 273 с.
- Эстинас А. История экономических учений / А. Эстинас // : Пер. с французского. – СПб. : Электронные интегральные системы, 1998. – 192 с.

12. Аникин А. Юность науки. Жизнь и идеи мыслителей-экономистов до Маркса / А. Аникин / – 4-е изд. – М.: Политиздат, 1985. – 367 с.
13. Блауг М. Економічна теорія в ретроспективі / М Блауг / : Пер. з англ. – К.: Основи, 2001. – 670 с.
14. Економічна енциклопедія: У 3 т. – Т. 1 / Редкол. : С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Академія, 2000. – 864 с.
15. Лановик Б. Д. Економічна історія України і світу / Б. Д. Лановик, З. М. Матисякевич, Р. М. Матейко. / Підручник / За ред. Б. Д. Лановика. – К.: Вікар, 1999. – 737 с.
16. Довбенко М. В. Видатні незнайомці (Наукові ідеї, здобутки та життя економістів – лауреатів Нобелівської премії) / М. В. Довбенко. – Київ, 2000 – 320 с.
17. Савельєв Є. Нова економіка: мода чи єдиний шанс для нашої країни / Є. Савельєв, В. Куриляк // Дзеркало тижня. Україна. – 2002. – № 12.
18. Уистиян И. П. Самуэльсон о государственном регулировании экономики / И. Уистиян // Экономист. – 2001. – № 7. – С. 89–91.
19. Дідківська Л. І. Державне регулювання економіки / Л. І. Дідківська, Л. С. Головка / Навч. посіб. – К.: Знання-Прес, 2000. – 209 с.
20. Прутська О. О. Інституціоналізм і проблеми економічної поведінки в перехідній економіці / Прутська О.О. – К.: Логос, 2003. – 256 с.
21. Геєць В. М. Політична й економічна реформи: питання синхронізації / В. М. Геєць // Економка і прогнозування. – № 4. – 2001. – С. 9–24.
22. Урба С.І. Державне регулювання аграрного сектора економіки України : дис. канд. ек. наук : 08.00.03 / Урба Світлана Іванівна. – Львів, 2007. – 187 с.
23. Скорик М. О. Державне фінансове регулювання аграрного сектору економіки : дис. канд. ек. наук : 08.00.08 / Скорик Марина Олегівна – Київ, 2016. – 203 с.
24. Прокопенко Н. С. Податкова політика і регулювання агропромислового виробництва: уроки і перспективи / Н. С. Прокопенко // Агросвіт . – 2009. – № 16. – С. 16–19.